

СКЛАДОВІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
ФІНАНСОВОЮ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮCOMPONENTS OF THE FINANCIAL ECONOMIC
SECURITY MANAGEMENT SYSTEM

Стаття присвячена дослідженню системи управління фінансовою економічною безпекою, що є важливим аспектом для стабільності та процвітання будь-якої організації чи країни. Вона охоплює аналіз різних складових цієї системи, включаючи ідентифікацію та оцінку фінансових ризиків, встановлення ефективних механізмів моніторингу і контролю, розроблення стратегій управління фінансами, забезпечення відповідності законодавству та впровадження технологічних інновацій. Тут розглянуто не лише фінансову складову економічної безпеки, але й інноваційно-технологічну, енергетичну, продовольчу, соціальну та зовнішньоекономічну. Аналіз складових системи управління фінансовою економічною безпекою допомагає виявити потенційні загрози та слабкі місця в фінансових процесах, а також розробити стратегії для їх ефективного управління.

Ключові слова: фінансова безпека, економічна безпека, стабільність, техніко-технологічні інновації, продовольча безпека, енергетична безпека.

The article is devoted to the study of the management system of financial and economic security, which is an important aspect for the stability and prosperity of any organization or country. It covers the analysis of various components of this system, including the identification and assessment of financial risks, the establishment of effective monitoring and control mechanisms, the development of financial management strategies, ensuring compliance with legislation and the implementation of technological innovations. Not only the financial component of economic security is considered here, but also innovative-technological, energy, food, social and foreign economic. Analysis of the components of the financial and economic security management system helps to identify potential threats and weak points in financial processes, as well as to develop strategies for their effective management. For the security of the company, the issue of its stable position in the sales market to receive predictable revenue from the sale of products; stable relationships with financial intermediaries, both creditors and investors, to ensure the financial independence of the company; and access to innovation and information are relevant. Secondary factors are those that do not have a direct impact on the company's operations but also carry risks, such as socio-cultural factors, the state of the economy, the degree of development of international relations and regulatory and legal provisions for business activities. The analysis of the components of the financial and economic security management system is a key step in ensuring the stability and reliability of financial processes in an organization or country as a whole. This analysis includes an assessment of various aspects that affect financial and economic security and can be divided into the following components: financial risks, financial monitoring and control, strategic planning, legal information and compliance, and technological innovation. This analysis helps organizations and countries identify weaknesses in their financial systems and develop strategies to mitigate risks and ensure resilience and security.

Key words: financial security, economic security, stability, technical and technological innovations, food security, energy security.

УДК 330.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.87-24>

Недобою С.Ю.

аспірант,
Європейський Університет, м. Київ

Nedoboi Sergii

European University, Kyiv

Постановка проблеми. Визначити взаємозалежність складових елементів системи управління фінансовою економічною безпекою на рівні держави та окремого суб'єкта господарювання – підприємства (компанії).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наявних досліджень і публікацій свідчить про те, що даній проблематиці присвячувалася досить велика кількість досліджень, які безпосередньо можна класифікувати на групу досліджень з проблематики економічної безпеки суб'єкта господарювання таких науковців як: І. Мойсеєнко, О. Марченко, К. Горячева, Ю. Кім, Т. Загорельська, Т. Васильцев, В. Волошин, О. Бойкевич, В. Каркавчук і економічної безпеки держави в цілому, що розглядалася такими дослідниками як: О. Барановський, І. Бінька, О. Василик, Є. Ведута, М. Єрмошенко, Н. Кравчук, В. Мунтіян, Г. Пастернак-Таранушенко, А. Сухоруков, В. Шлемко. Крім того, окремо доцільно розглядати фінансові аспекти забезпечення економічної безпеки.

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є проведення аналізу складових сис-

теми управління фінансовою економічною безпекою та визначення умов її забезпечення.

Поняття «фінансово-економічної безпеки» можна розглядати в двох аспектах, виходячи вже з його складових елементів: фінансової і економічної. Окремо, можна розглядати фінансово-економічну безпеку на різних рівнях: макrorівні – рівні держави та мікрорівні – рівні підприємства, окремого суб'єкта господарювання. Проте в обох випадках термін «безпека» передбачає створення певних умов взаємодії у середовищі, що гарантують стабільне функціонування будь-якої системи. З іншого боку, це можна розглядати як можливості уникнення ризиків здійснення певної діяльності для забезпечення цілісності системи та її сталого функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. У випадку дослідження поняття «фінансово-економічної безпеки» на мікрорівні – рівні підприємства, можна з впевненістю сказати, що її можна вирахувати спираючись на фінансові показники компанії, які подаються у звітності. Крім того, на основі існуючих показників можна розрахувати

й майбутній фінансовий стан компанії, застосовуючи економіко-математичні методи прогнозування. В цілому, підприємство як система буде прагнути максимально зберегти можливість свого високоефективного функціонування. Проте, виходячи з того, що будь-яке підприємство функціонує у взаємодії із зовнішнім середовищем, джерела ризиків можуть виникати й за різними факторами такого середовища.

Отже, для безпеки підприємства актуальним постає питання його стабільного положення на ринку збуту для отримання прогнозованої виручки від реалізації продукції; стійкі взаємовідносини з фінансовими посередниками, як кредиторам, так і інвесторам для забезпечення фінансової незалежності компанії; можливості доступу до інновацій та інформації. Вторинними можна вважати фактори, що не здійснюють прямого впливу на діяльність компанії, проте теж несуть ризики, такі як: соціально-культурні, стан економіки, ступінь розвитку міжнародних відносин та нормативно-законодавчих положень щодо підприємницької діяльності.

В результаті для підприємства основними факторами фінансово-економічної безпеки стануть показники фінансової незалежності, стабільності, ліквідності та платоспроможності.

На рівні держави дане поняття передбачає можливість обрати певний напрям розвитку економіки чи її окрему модель при умові забезпечення захисту життєво важливих інтересів країни.

За своєю сутністю держава – це адміністративне утворення, що забезпечує реалізацію соціальних потреб і інтересів своїх громадян, а отже паралельно з економічними інтересами має й соціальні зобов'язання перед населенням. Передбачається, що для забезпечення економічної безпеки держави необхідно розглянути не лише фінансову її складову, але й інноваційно-технологічну, енергетичну, продовольчу, соціальну та зовнішньоекономічну [1, с. 79].

Фінансова безпека держави забезпечується сталістю фінансово-кредитної системи країни, тобто ефективною взаємодією всіх суб'єктів господарювання, існуючих фінансових посередників, населення та держави шляхом використання прогресивних високоефективних фінансових інструментів і технологій. Основною метою у даному випадку є реалізація перерозподільної функції держави для забезпечення соціальних потреб населення. Основними інструментами у даному випадку виступають податкова система, грошово-кредитна система.

Аналізуючи досвід інших держав можна зазначити, що у різних країнах світу податкові системи відрізняються за типом побудови, кількістю податків, ставками податкових платежів, методикою

їхнього розрахунку, видом стягнення тощо. Але всі вони базуються на загальних принципах. Одним із основних є стабільність законодавчої бази. Вона не може бути незмінною протягом десятиліть, але принципіві положення сплати податків не повинні змінюватись тривалий час. Проте, податкова система та принципи її побудови залежать від напрямів розвитку підприємницької діяльності та необхідності залучення інвестиційних коштів як вітчизняними, так і іноземними особами. Окрему роль тут відіграють умови, що сприяють формуванню інвестиційного капіталу та залученню іноземних капіталовкладень з метою розвитку економіки країни [3, с. 27].

Грошово-кредитна система націлена на формування взаємовідносин між населенням (споживачами), суб'єктами господарювання, фінансовими посередниками та державою з метою економічного зростання та підвищення доходів населення. У випадку неефективного формування такої системи в державі виникає так звана тіньова економіка, яка становить загрозу для фінансово-економічної безпеки держави.

Фінансовий ринок – це сукупність інструментів, на яких здійснюється торгівля фінансовими активами, такими як акції, облігації, валюта, товари, деривативи тощо. Цей ринок відіграє критичну роль у забезпеченні доступу до капіталу для підприємств та управління фінансовими ризиками. Від ефективності використання інструментів фінансового ринку залежить його стабільність. Зокрема тут можуть використовуватися:

1. Акції, що представляють частку власності у підприємстві. Власники акцій, або акціонери, мають право на отримання частини прибутку компанії у вигляді дивідендів та участь у голосуванні на загальних зборах акціонерів.

2. Облігації, як інструменти боргового ринку, що представляють собою зобов'язання емітента повернути позичальникові певну суму грошей (принципал) разом з відсотками (купонами) за певний строк. Облігації можуть бути видані урядом, корпораціями або іншими організаціями.

3. Валютні пари, що характеризують взаємну цінність валют. Трейдери можуть купувати або продавати валютні пари, такі як EUR/USD (євро до долара США) або GBP/JPY (фунт стерлінгів до японської єни), з метою отримання прибутку від коливань обмінних курсів.

4. Товарні ринки, що надають можливість вкладати в реальні товари або торгувати їхніми ф'ючерсами та опціонами.

5. Деривативи – фінансові інструменти, значна вартість яких базується на вартості базового активу. Деривативи включають ф'ючерси, опціони, свопи та інші контракти, які дозволяють інвесторам захищатися від ризиків або спекулювати на коливаннях цін.

Наведені інструменти фінансового ринку надають можливості для різносторонніх інвестиційних стратегій та управління ризиками, що варіюються від консервативних до високоризикових [2, с. 29].

Аналізуючи інноваційно-технологічні складову, необхідно зазначити, що наявність та володіння інноваціями для держави дає можливості для отримання конкурентних переваг на міжнародному рівні, крім того забезпечує зниження витрат собівартості виробництва окремої продукції та забезпечує переваги на споживчих ринках збуту. Відповідно наявність та фінансування інноваційних програм розвитку виступає одним з позитивних факторів, що впливатиме на економічну безпеку держави. Наявність інноваційних технологій також важлива й для окремих суб'єктів господарювання [4, с. 41].

Крім того, розглядаючи інноваційно-технологічну складову, необхідно зазначити не лише техніко-технологічні інновації, але й організаційні і правові. Сюди можна віднести й такі актуальні на сучасному етапі логістичні процеси, які завдяки своєму вдосконаленню оптимізують процеси постачання між підприємствами, а отже дозволяють знижувати витрати й підвищувати ефективність транспортних перевезень. Впровадження правових інновацій дозволяє вдосконалювати процеси взаємодії між окремими підприємцями і громадянами та державою для збільшення отриманого ефекту такої взаємодії, що може мати як соціальний так і економічний характер.

Наступним важливим елементом фінансово-економічної безпеки держави виступає енергетична безпека. Енергетичні ресурси споконвічно вважалися невідновлювальними джерелами, що забезпечували можливість повноцінної життєздатності суспільства. Взагалі весь розвиток суспільства обумовлений зміною природи енергетичних ресурсів, починаючи від вогню, кам'яного вугілля та парових машин і механізмів та закінчуючи, атомною, сонячною, вітровою та магнітною енергією. В залежності від вартості та складності отримання тих чи інших енергетичних ресурсів формується вартість кінцевої споживчої продукції. Чим вище вартість енергетичних ресурсів та наявний їх дефіцит, тим вище буде прожитковий мінімум суспільства. Також важливим показником у даному випадку буде енергомісткість кінцевої продукції, яка виробляється підприємством, а отже чим вище питома вага витрат на енергетичні ресурси в кінцевій вартості продукції, тим більше рівень ризику зростання кінцевих цін на продукцію.

В інтересах держави утворити такий паливно-енергетичний комплекс, який дозволить забезпечувати не лише приватних споживачів дешевими енергоресурсами, але й дасть можливість промисловим підприємствам виробляти продукцію

з низькою собівартістю, адже в подальшому до стану кінцевої продукції, напівфабрикати, вироби та комплектуючі проходять ще декілька стадій виробничого процесу, а отже й споживають енергетичні ресурси.

Сучасний стан енергетики України показав, що крім наявності дешевих джерел енергетичних ресурсів, які на початок війни Україна вже активно виробляла у вигляді вітрової генерації та сонячних електростанцій, необхідна ще й розгалужена мережа трансформаторних розподільчих станцій, яка дозволить уникати пікового навантаження на енергомережу та дасть можливість забезпечити фізичні безпеку окремих об'єктів інфраструктури. Крім того, в сфері енергетичної безпеки наразі дуже гостро постає проблема відповідності енергетичних ресурсів екологічним критеріям, зокрема зменшення викидів CO₂, що руйнує екологічний баланс світової атмосфери в цілому й унеможливорює безпечну життєдіяльність населення. На сучасному етапі, для України, як ніколи важливим є реалізація принципу диверсифікованості в енергетичному секторі, саме таким чином буде забезпечено зниження критичного рівня залежності енергоструктури. Вагомим чинником виступає і залежність держави від імпортованих енергоресурсів, що може викликати коливання дефіциту енергоресурсів в залежності від способів і умов їх постачання, і тут мова йде не лише про інтегрованість української електромережі до європейської системи, але й про постачання паливо-мастильних матеріалів та ступінь забезпеченості природним газом.

Рівень продовольчої безпеки в контексті фінансово-економічної безпеки держави важко недооцінити, адже продовольча безпека – це наявність достатньої кількості безпечної та поживної їжі. Відсутність продовольчої безпеки може дестабілізувати суспільства, посилити голод і недоїдання, спричинити міграцію та конфлікти, а також призвести до серйозних економічних наслідків. Значення продовольчої безпеки наочно було продемонстровано світу на прикладі блокади українських морських портів при здійсненні експорту продовольства для африканських держав. Звісно, що даний елемент системи фінансово-економічної безпеки напряду залежить від природно-кліматичних умов господарювання країни та її здатності забезпечувати себе конкретними видами продовольства, а також можливостями здійснення експортно-імпортних операцій на продовольчому ринку. Дана складова активно пов'язана з ступенем розвитку аграрно-промислового комплексу країни та умовами його функціонування.

Наступною вагомою складовою економічної безпеки виступає соціальна безпека. Інакше, соціальна безпека свідчить про рівень суспільної врівноваженості громадян. Тут науковці виділяють

декілька підходів до цієї проблеми і як правило вони базуються більше на психологічно-емоційних характеристиках певних шаблів суспільства. Проте з економічної точки зору держава щорічно формує державний бюджет, який розраховується на основі запланованих надходження до бюджету у вигляді податків та зборів та необхідних витрат на утримання державного апарату та задоволення соціальних потреб. Саме цей документ відображає так званий «прожитковий мінімум», на основі якого здійснюються подальші нарахування заробітних плат окремих категорій працівників; визначається розмір соціальних виплат. Тут необхідно пам'ятати, що будь-яке суспільство має в своєму складі приблизно 2/3 частини від загальної кількості населення непрацездатних осіб – це як правило діти й пенсіонери, які потребують соціального утримання. Тобто лише 1/3 частина населення бере участь в процесі виробництва кінцевого продукту, тобто займається суспільно-корисною працею та виступає основними платниками податків в суспільстві. На противагу до «прожиткового мінімуму» в державі існує таке поняття як «споживчий коштик», а саме його вартість. Науковцями як з економічних, так і соціальних досліджень вважається нормальним соціальний стан суспільства коли в ньому структурно переважає населення з середнім рівнем достатку, тобто образно це 1,5-2 «споживчих кошика» в такому випадку суспільство гарантовано є забезпеченим, відсутня незадоволеність способом і станом існування, а отже забезпечується соціальна стабільність.

З точки зору держави, у даному випадку, повинні створюватися умови для забезпечення населення робочими місцями, активізації підприємництва. Крім того, саме державою визначаються відносини щодо забезпечення соціальних потреб населення щодо медичних, освітніх, комунальних послуг тощо. В залежності від рівня розвитку й доступності даних послуг суспільство має можливість для подальшого розвитку, збільшення своєї кількості.

І останнім досить важливим елементом складової фінансово-економічної безпеки є зовнішньоекономічна діяльність країни. Тут необхідно зазначити, що в цілому привабливість країни на міжнародному ринку для її потенційних партнерів визначається її рівнем конкурентоспроможності, який забезпечується наявністю інновацій, трудового потенціалу, ресурсної бази та мобільності капіталу [5 с. 22]. Тобто здійснення ефективно зовнішньоекономічної діяльності можливо за наявного продажу чогось (продукту, послуги) кимось – робочою силою відповідної кваліфікації, що може забезпечити виникнення і використання інновацій у виробництві, при наявності капітальних ресурсів у вигляді матеріальних ресурсів, прав власності, капіталу, які можуть вільно здій-

снювати обіг в інших країнах. Для того, аби держава отримувала такі певні конкурентні переваги вона повинна мати конкурентоспроможні галузі економіки, конкурентоспроможні підприємства, що виробляють конкурентоспроможну або інноваційну продукцію. Велику роль тут відіграє можливість проведення взаєморозрахунків у фінансових системах різних країн, і тут виникає питання курсу валют та конвертованості й стабільності валюти окремої держави.

Як будь-яка ціна, так і ціна валюти знаходиться в прямій залежності від попиту і в оберненій – від пропозиції на валютному ринку. У першу чергу попит на національну валюту визначається попитом на вітчизняний експорт, а її пропозиція – попитом на вітчизняний імпорт товарів та послуг. Тобто чим стабільніше економіка країни, тим вище валютний курс грошової одиниці. Тут же знову простежується залежність щодо додання до грошової маси держави коштів отриманих не лише від реалізації товарів на зовнішніх ринках, але й від різниці у вартості валют.

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз складових системи управління фінансовою економічною безпекою є ключовим етапом в забезпеченні стабільності та надійності фінансових процесів в організації або країні загалом. Цей аналіз включає в себе оцінку різних аспектів, які впливають на фінансову економічну безпеку і можуть бути розподілені на такі компоненти:

1. Фінансові ризики, аналіз яких включає в себе ідентифікацію та оцінку ризиків, що можуть виникнути через фінансові операції організації. Це може бути зовнішній ризик, такий як зміни в економічному середовищі або валютні коливання, або внутрішній ризик, такий як недостатність фінансових ресурсів або неефективне управління.

2. Фінансовий моніторинг і контроль – цей аспект включає в себе встановлення механізмів моніторингу та контролю за фінансовими операціями, щоб вчасно виявляти та запобігати можливим загрозам фінансовій безпеці. Це може включати в себе впровадження систем внутрішнього контролю, аудиту та звітності.

3. Стратегічне планування, що вимагає розроблення стратегічних планів дій для забезпечення фінансової стійкості та стійкості в довгостроковій перспективі. Це включає в себе розробку фінансових стратегій, управління капіталом та інвестиціями, а також прогнозування фінансових результатів.

4. Легальна інформація та відповідність передбачає оцінку відповідності організації законодавству та регулятивним вимогам у сфері фінансів. Це включає в себе вивчення податкового законодавства, валютного контролю, а також будь-яких інших правових аспектів, які можуть впливати на фінансову безпеку.

5. Технологічні інновації оцінюють розвиток технологій і включають аналіз технологічних інновацій, які можуть підвищити ефективність та безпеку фінансових процесів, таких як блокчейн, штучний інтелект, кібербезпека тощо.

Цей аналіз допомагає організаціям і країнам виявляти слабкі місця в їхніх фінансових системах та розробляти стратегії для зменшення ризиків і забезпечення стійкості та безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Носань Н.С., Куценко Д.М. Теоретичні засади управління фінансово-економічною безпекою на сучасному етапі розвитку безпекознавства. *Вісник Черкаського університету*. 2019. № 1. С. 74–83.

2. Правдюк Н.Л., Мулик Т.О., Мулик Я.І. Управління фінансовою безпекою підприємств: обліково-аналітичний аспект : монографія. Київ : Центр учб. літ., 2019. 222 с.

3. Балабаниць А.В. та ін. Управління фінансово-економічною безпекою держави та шляхи запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам : монографія. Маріуполь, 2020. 223 с.

4. Резворович К.Р. та ін. Фінансово-економічна безпека: теоретико-правові аспекти: навч. посіб. Дніпро : Видавець Біла К., 2019. 195 с.

5. Черевко О.В. Управління економічною безпекою підприємств як складова регулювання фінансової безпеки України : монографія. Черкаси, 2019. 235 с.

REFERENCES:

1. Nosan N.S., Kutsenko D.M. (2019) Teoretychni zasady upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu na suchasnomu etapi rozvytku bezpekoznavstva [Theoretical Foundations of Financial and Economic Security Management at the Present Stage of Development of Security Studies]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu – Bulletin of Cherkasy University*, vol. 1, pp. 74–83.

2. Pravdiuk N.L., Mulyk T.O., Mulyk Ya.I. (2019) Upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstv: oblikovo-analitychnyi aspekt: monohrafiia [Management of Financial Security of Enterprises: Accounting and Analytical Aspect: monograph]. Kyiv: Tsentr uchb. lit. (in Ukrainian)

3. Balabanyts A.V. ta in. (2020) Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu derzhavy ta shliakhy zapobihannia zovnishnim i vnutrishnim zahrozam: monohrafiia [Management of Financial and Economic Security of the State and Ways to Prevent External and Internal Threats: monograph]. Mariupol. (in Ukrainian)

4. Rezvorovych K.R. ta in. (2019) Finansovo-ekonomichna bezpeka: teoretyko-pravovi aspekty: navch. posib. [Financial and Economic Security: Theoretical and Legal Aspects: a Study Guide]. Dnipro: Vydavets Bila K. (in Ukrainian)

5. Cherevka O.V. (2019) Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstv yak skladova rehuliuвання finansovoi bezpeky Ukrainy: monohrafiia [Management of Economic Security of Enterprises as a Component of Regulation of Financial Security of Ukraine: monograph]. Cherkasy. (in Ukrainian)